

Η Ιστορία και η Τοπική Ιστορία στις Γιορτές Λόγου και Τέχνης

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης

Είναι αποδεκτό ότι ο 20ός αιώνας και κυρίως το δεύτερο μισό του, που ταυτίζεται σχεδόν με την περίοδο των Γιορτών Λόγου και Τέχνης, είναι η λαμπρή εποχή της λευκαδίτικης ιστοριογραφίας, που την έφερε σε ισοτιμία, αν όχι σε πρωτοπορία, σε σχέση με τα άλλα νησιά του Ιονίου. Αρκούν τα ονόματα και τα έργα του Κωνσταντίνου Μαχαιρά και του Πάνου Ροντογιάννη για να μας το επιβεβαιώσουν, καθώς και τα έργα της ερευνητικής και συγγραφικής γενιάς των μεταγενέστερων ιστορικών των λευκαδικών πραγμάτων για να αποδείξουν τη γονιμότητα αυτής της ιστοριογραφίας, καθώς τα αρχικά έργα επιβεβαιώνονται, αναθεωρούνται και συμπληρώνονται. Αυτή η ορμή προς την ιστοριογραφία δεν είναι μόνο υπόθεση των ιστορικών αλλά και της λευκαδίτικης κοινωνίας, που αναζήτησε την αυτογνωσία και μέσα από τη γνώση του παρελθόντος της¹.

Αυτές, όμως, είναι σημερινές διαπιστώσεις, ενώ εμείς, για να κατανοήσουμε τα πράγματα, πρέπει να τα εξετάσουμε στο πλαίσιο της εποχής τους και να μεταφερθούμε στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950, με νωπά τα τραύματα της φοβερής δεκαετίας του 1940 και του μεγάλου σεισμού του 1948, αλλά και τη νέα σειρά μεταναστών, νέων κυρίως, που αρχίζουν να εγκαταλείπουν το νησί².

Μπροστά στη δεινή κατάσταση οι Λευκαδίτες φαίνεται να καταφεύγουν

1. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Η τοπική ιστορία και ο Πάνος Γ. Ροντογιάννης (1911-1996). Ο Νίκος Γ. Σβορώνος (1911-1989) και η κληρονομιά του», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Ε' Συμποσίου, Σταθμοί στην πορεία της Λευκάδας τον 20ό αιώνα*, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Λευκάδα 3-5 Αυγούστου 2000, Αθήνα 2001, σ. 163-173 του ίδιου. «Ο ιστορικός της Λευκάδας Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς (1882-1967)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς (1882-1967). Τιμητική εκδήλωση*, Αθήνα 15 Μαΐου 2004, Αθήνα 2005, σ. 47-56.

2. Πάνος Γ. Ροντογιάννης, «Ο πληθυσμός της Λευκάδας από το απότερο παρελθόν ως το 1991 μ.Χ.», *Επιτηρίς Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών* 8 (1995), σ. 131-136 του ίδιου.

στους δρόμους της αυτοσυνειδησίας τους, προβάλλοντας την ομορφιά του τόπου τους, τον καθημερινό τους πολιτισμό, με πρώτη αρετή τη φιλοξενία, και τις άλλες εκφράσεις του στο λόγο, στη μουσική και στην τέχνη, στη χαρά της γιορτής και τη βίωση της συλλογικότητας. Σε δεύτερο και υψηλότερο επίπεδο προβάλλονται τα κατορθωμένα των σπουδαίων πνευματικών τους ανθρώπων, παλαιών και σύγχρονων, σε μια συνέχεια, ντόπιων και ξενιτεμένων χωρίς διαχωρισμό, με πρώτους τους μεγάλους ποιητές³.

Η αναφορά στο παρελθόν κινείται από την ανάγκη της αυτογνωσίας αλλά και από την ανάγκη άντλησης ιστορικών επιχειρημάτων, καθώς οι Λευκαδίτες πιστεύουν ότι ο τόπος τους αξίζει καλύτερη τύχη: μεγαλύτερη στοργή από το κράτος αλλά και προτίμηση του τόπου τους από τους ξένους και ντόπιους περιηγητές, καθώς η ώρα του τουρισμού έχει σημάνει και άλλα νησιά και ελληνικοί τόποι έχουν κιόλας υψηλές επιδόσεις, με όλες τις οικονομικές και τις ψυχολογικές επιπτώσεις για τον πληθυσμό από την ένταξη σε μια αναπτυξιακή πορεία⁴.

Όλα αυτά συνειδητοποιούνται από τα ηγετικά αστικά στρώματα κυρίως της πόλης και εκφράζονται καλύτερα από τους ανθρώπους του Μουσικοφιλολογικού Ομίλου «Ορφεύς», ο οποίος αποδείχτηκε ικανός να μεταδώσει το πνεύμα του εθελοντισμού και του ενθουσιασμού των ανθρώπων του, που κάθε χρόνο, όλο το χρόνο, ξετύλιγε ένα πρόγραμμα μουσικών και φιλολογικών εκδηλώσεων, που αγκάλιαζε η λευκαδίτικη κοινωνία, ως συντελεστή και έκφραση της παιδείας και του πολιτισμού της. Αυτού του εθελοντισμού, του ενθουσιασμού και της αξιοσύνης, της αγάπης για τη μόρφωση και την κοινωνικότητα, που αποδεικνυόταν στην πράξη, φαίνεται να είναι παιδιά οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης, το λευκαδίτικο φαινόμενο που προσπαθούμε να μελετήσουμε και να στοχαστούμε πάνω στις παραμέτρους του, καθώς αποτέλεσε σταθμό στη λευκαδίτικη πορεία του 20ού αιώνα και συνεχίζει, αναζητώντας τους καλύτερους δρόμους στον 21ο αιώνα⁵.

Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, τ. Β', Αθήνα 1982, σ. 621-624· πρβλ. και Λίντα Παπαγαλάνη, «Μετανάστευση και αστυφιλία», *Πρακτικά Ε' Συμποσίου, Σταθμοί στην πορεία της Λευκάδας τον 20ό αιώνα...*, ό.π., σ. 99-103.

3. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Λευκαδίτικη πολιτισμική ιστορία», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Δ' Συνεδρίου Επτανησιακού πολιτισμού, Από την τοπική ιστορία στη συνολική: το παράδειγμα της Λευκάδας, 15ος-19ος αι.*, Λευκάδα 8-12 Σεπτεμβρίου 1993, Αθήνα 1996, σ. 198-199· του ίδιου, «Η εντοπιότητα στην πολιτισμική ιστορία», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, *Πρακτικά Α' Συμποσίου, Τοπική παράδοση και πολιτισμικός τουρισμός*, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Λευκάδα 9-11 Αυγούστου 1996, Αθήνα 1997, σ. 173.

4. Π. Γ. Ροντογιάννης, *Ιστορία...*, ό.π., σ. 622-623· Άννα Κοψιδά-Βλάχου, «Τουριστική ανάπτυξη: ανακατατάξεις στον κοινωνικό και εργασιακό χώρο», *Πρακτικά Ε' Συμποσίου...*, ό.π., σ. 108-109.

5. Γεράσιμος Φιλ. Περδικάρης, «Ορφεύς» *Λευκάδος 1937-1988. Μισός αιώνας πολιτι-*

Στις 21 Μαΐου 1951, σχεδόν ένα χρόνο πριν από την απόφαση οργάνωσης των Γιορτών, ο «Ορφεύς» αποφάσισε τη συγκρότηση και την έκδοση ενός φωτογραφικού Λευκάματος, που τελικά τυπώθηκε με χρονολογία 1954 και κυκλοφόρησε στη Λευκάδα στις αρχές του 1955 με τίτλο *Λευκάδα. Σύνομο φωτογραφικό και ιστορικό διάγραμμα της φυσιογνωμίας του Νησιού*, σε δύο αλληπάλλληλες εκδόσεις, με 97 σελίδες που περιέχουν, εκτός από τα κείμενα, 97 φωτογραφίες και πολλές βινιέτες του Γεράσιμου Γρηγόρη, σε σχήμα 4ο πλάγιο⁶. Παραθέτω από τα Προλεγόμενα, που υπογράφει *Ο Ορφεύς*. Το κείμενο, τουλάχιστον στην πρώτη του μορφή, θεωρώ ότι είναι του Πάνου Ροντογιάννη:

[...] καταλήξαμε στη σκέψι και στην απόφασι να δόσουμε τον τόμο αυτόν που κρατάτε στα χέρια σας, κάτι δηλαδή διαφορετικότερο αλλά ίσως ουσιαστικότερο από φωτογραφικό «άλμπουμ», ένα βιβλίο ευρύτερου περιεχομένου και ενδιαφέροντος, χωρίς να παραβλέψουμε τον παράγοντα της καλλιτεχνικής εμφανίσεως – να δόσουμε ένα βασικό βιβλίο για τη Λευκάδα, που να μπορεί και με την εικόνα, αλλά και με τα κείμενα να πληροφορή και να κατατοπίξη τον αναγνώστη και το θεατή, επάνω στο θέμα που πραγματεύεται.

Δεν νομίζουμε ότι πετύχαμε κάτι το άψογο και το τέλειο στο είδος αυτό. Κι' ίσως θάταν περιττή εκδήλωσις ταπεινοφροσύνης αν ζητούσαμε την επιείκεια των αναγνωστών μας κι' αν δεν ομολογούσαμε θαρρετά την πίστι μας ότι ανοίγουμε ένα δρόμο καινούργιο σε έδαφος σκληρό και απάτητο και ότι ο μόχθος που καταβλήθηκε γι' αυτήν τη δουλειά, έχει φθάσει στο ύψος του συνόλου των δυνάμεών μας κι' ίσως πιο πάνω απ' αυτές.

Με την ευκαιρία μάλιστα αυτή δε θάταν άστοχο να υπενθυμίσουμε σε γνωστούς και αγνώστους ότι ο Μουσικοφιλόλογικός Όμιλος «ΟΡΦΕΥΣ», με το σημερινό του έργο, δένει ένα νέο κρίκο στην αλυσίδα μιας μακράς και δύσκολης προσπάθειας του. Είναι μια πολύμορφη εκπολιτιστική προσπάθεια που εκδηλώνεται με τη λειτουργία (παρ' όλες τις δυσκολίες) Μουσικής Σχολής, για την μουσική κατάρτισι και καλλιέργεια των νέων του τόπου, με δημόσιες εμφανίσεις της Χορωδίας και της Μαντολινάτας του, με το ανέβασμα σοβαρών θεατρικών έργων, με το άνοιγμα εκθέσεων Λευκαδίων καλλιτεχνών, με την ανάληψι πρωτοβουλίας για την οργάνωσι εορτών, ευρύτερης σημασίας (ασχέτως των μοιραίων αναβολών των), με τη δημιουργία τουριστικής κινήσεως στο νησί, με την ξενάγησι εκδρομέων κ. τ. λ.

Πιστεύουμε λοιπόν, και είναι φανερό, ότι ο «ΟΡΦΕΥΣ», με το έργο ετούτο, κάνει το πρώτο σοβαρό βήμα σε μια περιοχή ευρύτερων επιδιώξεων, για την ανάδειξη του τόπου μας, για την τόνωσι της πνευματικής και καλλιτεχνικής κινή-

στικής πορείας, καλλιτεχνική επιμέλεια Γιάννης Π. Βουκελάτος, Λευκάδα, Μουσικοφιλόλογικός Όμιλος «Ορφεύς», 1992, σ. 55 κ.εξ.

6. Ο.π., σ. 50-52, 65.

σεώς του και για την τουριστική αξιοποίησή του. Και βέβαια δεν θα σταματήσει έως εδώ. Θα προχωρήσει επάνω σ' αυτή τη γραμμή και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες. Κι αν –όπως ελπίζει– η υποδοχή που επιφυλάσσουν στο έργο του αυτό οι συμπολίτες και γενικά οι φιλότεχνοι, είναι ενθαρρυντική, θα μπορέσει τότε να συνεχίσει ανετώτερα και πιο ενισχυμένος, το ωραίο του έργο⁷.

Το Λεύκωμα αγοράστηκε στο εσωτερικό του νησιού αλλά και από τους

7. «Ορφεύς». Μουσικοφιλολογικός Όμιλος Λευκάδος –1937–, *Λευκάδα. Σύντομο φωτογραφικό και ιστορικό διάγραμμα της φυσιογνωμίας του Νησιού*, Αθήνα 1954, σ. 7. Στο τέλος του κειμένου σημειώνει: *Μάρτης του 1954*. Στις σ. 94-95 σημειώνεται: *Το υλικό του βιβλίου αυτού συγκεντρώθηκε και κατατάχθηκε από τον Μουσικοφιλολογικό Όμιλο «ΟΡΦΕΥΣ» Λευκάδος και η έκδοσή έγινε για λογαριασμό του στην Αθήνα. Το έργο ενισχύθηκε πρόθυμα από το Δήμαρχο Λευκαδίων κ. Δημήτριο Γιαννουλάτο, κι' από πολλούς φιλότεχνους συμπολίτες μας, ιδιαίτερα δε από την κ. Αίτσα Σταύρου και τον κ. Παν. Χαλκιά. Το κείμενο γράφτηκε από τον κ. Πάνο Ροντογιάννη και οι φωτογραφίες είναι τραβηγμένες από ερασιτέχνες φωτογράφους, μέλη του Ομίλου μας, εκτός από ωρισμένες αναφερόμενες σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους που πάρθηκαν από το βιβλίο του αρχαιολόγου Γουλιέλμου Δαιρπεφελδ «*All Ithaca*». Πολλές φωτογραφίες πρόσφεραν οι κ.κ. Γεράς, Περδικάρης, Νίκανδρος Κουκουλιώτης, Ιωάν. Αθηνιότης, Νίκος Κατωπόδης και ο επαγγελματίας φωτογράφος Μενέλαος Ιασονίδης. Η διωφρόντισις της εκδόσεως στην Αθήνα έγινε από τους κ.κ. Γερ. Γρηγόρη, Αντώνη Φίλιππα, Αθ. Περδικάρη και Σπ. Ασδραζά. Σ' όλοως τους παραπάνω που συνέτρεξαν το έργο μας, ο Όμιλος οφείλει να εκφράσει τις θερμής του ευχαριστίες.*

Λευκάδα 1954 Το Διοικητικόν Συμβούλιον Ροντογιάννης Πάνος - Καθηγητής, Φατούρος Δημήτριος - Δικηγόρος, Περδικάρης Σπύρος - Υπάτ. Εθνικής, Μαυρομάτης Ευστάθιος - Έμπορος, Περδικάρης Γεράσιμος - Βιοτέχνης, Μιρινάκης Δημήτριος - Δικαστικός, Βλάχος Διονύσιος - Έμπορος

Εκτός από τα μέλη του Συμβουλίου του «Ορφεύς» ενίσχυσαν οικονομικώς την προσπάθειά μας και οι παρακάτω: 1) Δήμος Λευκαδίων, 2) Εθνική Τράπεζα Ελλάδος και Αθηνών Α.Ε., 3) Ηλεκτρική Εταιρεία Λευκάδος, 4) Δημήτριος Γιαννουλάτος - Δήμαρχος, 5) Αραβανής Νικόλαος - Έμπορος, 6) Βλάχος Πανταζής και αδελφός - Έμποροι, 7) Κουκουλιώτης Σπυρίδων - Φαρμακοποιός, 8) Κατωπόδης Κωνσταντίνος - Νομομχανικός, 9) Καββαδάς Χαρίλαος - Φαρμακοποιός, 10) Κακλαμάνης Νικόλαος - Έμπορος, 11) Μαμαλούκας Δημήτριος - Δικηγόρος, 12) Μαζακάσης Α. Νικόλαος - Έμπορος, 13) Τασσόπουλος Χαράλαμπος - Έμπορος, 14) Καράκαλος Πάνος - Διτήρ ΑΤΕ.

Αν αναζητήσουμε «πρόγονο» αυτού του Λευκώματος για τη Λευκάδα, θα τον βρούμε σε μία άλλη ηρωική προσπάθεια του 1937. Με την ευκαιρία της Πανελληνίου Γεωργικής Εκθέσεως Αθηνών στο Ζάππειο, στην οποία μετείχε και η Λευκάδα με δικό της περίπτερο, εκδόθηκε Λεύκωμα με τίτλο *Λευκάς*, σχήμα 8ο πλάγιο και 38 σελίδες. Τα κείμενα έγραψε ο Δημήτριος Σ. Σταμπόγλης-Λευκάτας, λογοτέχνης και Πρόεδρος (1937-1943) του Συλλόγου των εν Αθήναις και Πειραιεί Λευκαδίων. Τις δαπάνες της έκδοσης του «Παλλευκαδίου Λευκώματος» ανέλαβε η εφημερίδα *Ακρόπολις* του Λευκαδίου Γ. Βουτσινά. Το Λεύκωμα κυκλοφόρησε με δύο διαφορετικά εξώφυλλα: στο ένα εικονιζόταν η Σαπφώ με τη λύρα να πέφτει από τον Λευκάτα και στο άλλο «Το παλλάδιον της Νήσου. Η Κυρά Φανερωμένη», και πουλιόταν για να καλυφθούν έξοδα εκδρομής των μελών του Συλλόγου στη Λευκάδα.

εκτός του νησιού Λευκαδίτες και είχε πολλαπλή επίδραση στη λευκαδίτικη αυτογνωσία αλλά και στην άντληση γνώσεων και εικόνων που ήταν απαραίτητες και στην οργάνωση των Γιορτών αλλά και στην ανάδειξη των αρχαιολογικών και ιστορικών τόπων του νησιού και την ξενάγηση των περιηγητών. Καθώς αποκτήθηκε αμέσως από όλα τα σχολεία του νησιού, έγινε βοήθημα στο μάθημα της Πατριδογνωσίας κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960⁸.

Στο Λεύκωμα υπάρχει ένα συμπαγές κείμενο 16 σελίδων του Πάνου Ροντογιάννη με τη σύντομη ιστορία της Λευκάδας από την προϊστορική περίοδο ως την Ένωση, η πρώτη που γράφεται ολοκληρωμένη, και ακόμη 6 σελίδες για τους αρχαιολογικούς και ιστορικούς τόπους και τα μνημεία αλλά και τους διακεκριμένους Λευκάδιους, από τον Ζαμπέλιο ως τον Άγγελο Σικελιανό, πλαισιωμένα από εικόνες, φωτογραφίες και βινιέτες που συνοδεύονται από ακριβείς και κάποτε δημιουργικές λεξάντες⁹.

8. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Πέραν της βιβλιοθήκης και της βιβλιογραφίας: η Συλλογή του Αριστοτέλη Χαραμόγλη», *Η Χαραμόγλειος Ειδική Λευκαδική Βιβλιοθήκη ως κέντρο τεκμηρίωσης των λευκαδικών μελετών*, κείμενα Δημήτρης Χ. Σκλαβενίτης, Αριστοτέλης Α. Χαραμόγλης, Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, Σπύρος Ι. Ασδραχάς, επιμέλεια Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, Λευκάδα, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας – Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 1993, σ. 23, και ²2004, σ. 28-29.

9. Αποδείχτηκε με πολλούς τρόπους τα επόμενα χρόνια ότι για την έκδοση του Λεύκωματος συγκεντρώθηκε και αναδείχτηκε σημαντικό λευκαδίτικο ανθρώπινο δυναμικό συγγραφής, φωτογράφισης, εκδοτικής και καλλιτεχνικής επιμέλειας και δικαίωμα τους συντελεστές του, που δήλωναν στον πρόλογο: «την πίστι μας ότι ανοίγουμε ένα δρόμο κινούργιο σε έδαφος σκληρό και απάτητο». Πράγματι τα επόμενα χρόνια θα εκδοθούν σειρές ασπρόμαυρων και έγχρωμων καρτ-ποστάλ των βιβλιοπωλείων Αδελφών Τσιρίμπαση και Νίκου Κατωπόδη-Πανοθώμου, αξιοποιώντας δικές τους φωτογραφίες, του Ν. Στουρνάρα και του Σπύρου Μελετζή, που ήλθε στη Λευκάδα το 1960 ως φωτογράφος των δημόσιων έργων και γοητεύτηκε από τις ομορφιές του νησιού και κυρίως το παρόν και την κίνηση των γυναικών που μοχλούσαν στις Αλυκές, μεταφέροντας τα καζάνια με το αλάτι στα κεφάλια τους. Οι φωτογραφίες του Έντυ Ηλιόπουλου, τραβηγμένες από το 1952 και ύστερα, εκτέθηκαν στο τέλος του 1954 από τον «Ορφέα» στη Λευκάδα (Γ. Φ. Περδικάρης, «Ορφεύς» *Λευκάδος...*, ό.π., σ. 65) και δημοσιεύτηκαν στις αθηναϊκές εφημερίδες και κυρίως στο περιοδικό *Ηώς* τη δεκαετία του 1960, κοσμώντας άρθρα και μελέτες που αναφέρονται στη Λευκάδα της ιστορίας και της τουριστικής ανάπτυξης και προβλήθηκαν ως έγχρωμες διαφάνειες στην εκδήλωση για τα δεκάχρονα από το θάνατο του Σικελιανού (αίθουσα Αρχαιολογικής Εταιρείας, 4 Απριλίου 1961), που οργάνωσε ο Σύλλογος Λευκαδίων Αττικής (πρόεδρος ο Αντώνης Τζεβελέκης), με ομιλητές τον Γεράσιμο Γρηγόρη και τον Γεώργιο Κουρνούτο. Ο Πάνος Γ. Ροντογιάννης θα κυκλοφορήσει το 1966, από το βιβλιοπωλείο του Νίκου Κατωπόδη-Πανοθώμου, τον πρώτο τουριστικό οδηγό της Λευκάδας με όλες τις κατηγορίες πληροφοριών που υπήρχαν και στο Λεύκωμα του «Ορφέα». Πολλοί από τους συντελεστές αυτούς, αλλά και νεότεροι, θα συνυπάρχουν στην έκθεση «Αφιέρωμα τιμής στη Λευκάδα», που οργάνωσε ο Φυσιολατρικός

Αν για το Λεύκωμα χρειάστηκαν περισσότερα από 3 χρόνια για να κυκλοφορήσει, άλλα τόσα χρειάστηκαν και για την πραγματοποίηση των Γιορτών, που αποφασίστηκε η οργάνωσή τους από τον «Ορφέα» στις 5 Ιουνίου 1952, αλλά τελικά άρχισαν στις 12 Αυγούστου 1955. Είναι γνωστοί οι λόγοι για τις τρεις ματαιώσεις: το 1952 πολιτική παρέμβαση για να μην ανεβαστεί ο *Φωτεινός* του Νίκου Γ. Κατηφόρη, το 1953 ο σεισμός και το 1954 το χάσμα που άνοιξε ο σεισμός¹⁰.

Στα τρία αυτά χρόνια μετατοπίστηκε και το οργανωτικό κέντρο από την πόλη της Λευκάδας και τον «Ορφέα», που είχε την ιδέα και την πρωτοβουλία, στην Αθήνα, στον Σύλλογο Λευκαδίων και στον Αντώνη Τζεβελέκη με το οργανωτικό πάθος, τη συνέχεια και ένα συνεχή συναγερμό που ξεσήκωνε τους «εν διασπορά» Λευκαδίτες και τους στράτευε στην κοινή υπόθεση για να προσφέρουν κατά τις δυνάμεις και τις διασυνδέσεις τους, μοιράζοντας αξιώματα, τίτλους και θέσεις ευθύνης στο έντυπο πρόγραμμα και απονέμοντας δημόσιους επαίνους για την προσφορά τους. Στη Λευκάδα την οργανωτική και περισσότερο την εκτελεστική ευθύνη είχε ο Δήμος Λευκαδίων με τις επιτροπές, τη συνεργασία των πολιτιστικών σωματείων και τους πολλούς εθελοντές.

Στις Γιορτές Λόγου και Τέχνης, σύμφωνα με τα Προγράμματα που κυκλοφορούσαν κάθε χρόνο, πραγματοποιήθηκαν οργανωμένα σύνολα ομιλιών και συζητήσεων αλλά και μεμονωμένες ομιλίες και ξεναγήσεις με αναφορές στα θέματα της λευκαδίτικης ιστορίας. Λίγες είναι οι αναφορές στην ελληνική και στην παγκόσμια ιστορία. Την προσέγγιση της τοπικής ιστορίας υπηρετούν λιγότερο ομιλίες για λαογραφικά θέματα και περισσότερο τα θέματα φιλολογίας και γραμματολογίας που τη συνδέουν περισσότερο με την πνευματική ιστορία της Επτανήσου.

Για τις ανάγκες της εισήγησής μου διέκρινα τρεις περιόδους των Γιορτών Λόγου και Τέχνης: 1955-1966, 1967-1973, 1975-2005. Την τελευταία και μεγαλύτερη χάρισα σε 3 χρονικές ενότητες: 1975-1982, 1983-1995, 1996-2005. Κριτήριο για το χωρισμό των τριών περιόδων είναι το οργανωτικό σχήμα. Στην πρώτη περίοδο τον πρώτο λόγο έχει ο Σύλλογος Λευκαδίων της Αθήνας και ο Αντώνης Τζεβελέκης σε συνεργασία πάντα με τις Αρχές και τα σωματεία της Λευκάδας. Στην περίοδο της δικτατορίας οι διορισμέ-

Σύνδεσμος Πειραιώς «Ζήνων» στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς (24 Απριλίου - 10 Μαΐου 1979) και στο Λεύκωμα που εξέδωσε ο ίδιος Σύνδεσμος με τίτλο *Αφιέρωμα στη Λευκάδα*, επιμέλεια Γιάννης Ε. Χατζημανωλάκης, Πειραιάς 1979, 4ο, 152 σελίδες.

10. Δημήτριος Π. Φατούρος, *Η ζωή μου* (βιογραφική ιστόρηση), Λευκάδα 1986, σ. 109-155· Γ. Φ. Περδικάρης, «*Ορφεύς*» *Λευκάδος...*, ό.π., σ. 55-58, 68, 76, 78, 89-91, 94 και τις άλλες αναφορές για τη συμμετοχή του «Ορφέα» στις Γιορτές Λόγου και Τέχνης κάθε χρόνο.

νες Αρχές του νησιού, ενώ στην περίοδο της μεταπολίτευσης ο Δήμος Λευκαδίων έχει τον πρώτο λόγο, αλλαγή που επισημοποιήθηκε με την ίδρυση του Πνευματικού Κέντρου και την υπογράμμιση του λαϊκού χαρακτήρα των Γιορτών. Στην περίοδο της μεταπολίτευσης και πάντα για το τμήμα των Γιορτών που αναφέρεται στο Λόγο, διακρίνω τις τρεις χρονικές ενότητες οδηγημένος από τη θεματική των εκδηλώσεων Λόγου: Από το 1975 ως το 1982 οργανώνονται θεματικές ενότητες αφιερωμένες στις μεγάλες πνευματικές προσωπικότητες της Λευκάδας αλλά και του Ελληνισμού, καθώς και ευρύτερα λογοτεχνικά και λαογραφικά θέματα. Οι θεματικές αυτές έχουν πολλές ομοιότητες με εκείνες της περιόδου 1955-1966. Από το 1983 ως το 1995 τα συμπόσια που οργανώνονται έχουν θέματα γενικότερα και παγκόσμια, όπως η ειρήνη και η συναδέλφωση των λαών, η ολυμπιακή ιδέα, η ευρωπαϊκή ενοποίηση, η καταπολέμηση των ναρκωτικών, ο ρατσισμός και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και σε κάποιες περιπτώσεις θέματα επίκαιρου ελληνικού ενδιαφέροντος, όπως ο ελληνικός τουρισμός, η Μακεδονία (ιστορία και πολιτισμός) και η επιστροφή των ελληνικών αρχαιοτήτων στη χώρα της δημιουργίας τους.

Στην τελευταία δεκαετία, 1996-2005, οι εκδηλώσεις Λόγου στράφηκαν, με τη συνεργασία της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών, σε θέματα της λευκαδίτικης ιστορίας και ιστορίας της λογοτεχνίας. Τριήμερα συμπόσια με ειδικούς εισηγητές παρουσιάζουν θεματικές ενότητες, που αναφέρονται σε μεγάλη χρονική διάρκεια. Οι εισηγήσεις, με υψηλό βαθμό πρωτοτυπίας, προσπαθούν να εκλαϊκεύσουν τις νέες γνώσεις, που η έρευνα προσκόμισε, φωτίζοντας κάποτε διαφορετικά την εικόνα του λευκαδίτικου παρελθόντος. Στην πορεία αυτού του τύπου των εκδηλώσεων οι οργανωτές, οδηγούμενοι και από τις φωνές εκείνων που ζητούσαν να παρουσιάζονται στις εκδηλώσεις του Λόγου και θέματα πέραν εκείνων της τοπικής ιστορίας, αλλά και να εμφανίζονται σημαντικοί δημιουργοί της Τέχνης και της Επιστήμης, που θα διαλέγονται με το κοινό των Γιορτών, προχώρησαν τα τελευταία τρία χρόνια (2002-2004) στην παρουσίαση οκτώ προσωπικοτήτων των Γραμμάτων, της Τέχνης και της Επιστήμης¹¹, περιορίζοντας ταυτόχρονα το εύρος των θεματικών ενότητων της λευκαδίτικης ιστορίας.

Από την άποψη της δυνατότητας αποτίμησης του περιεχομένου των εκδηλώσεων Λόγου της τελευταίας δεκαετίας είναι διαθέσιμες στο αναγνωστικό κοινό οι 116 εισηγήσεις των δέκα συμποσίων και των τριών επετηριακών ημερίδων που έγιναν από 87 πρόσωπα, από τα οποία μόνο οι 28 είναι

11. Ποίηση: Κική Δημουλά (2002), Οδυσσέας Ελύτης (2004). Πεζογραφία: Θανάσης Βαλτινός (2002), Χριστόφορος Μηλιάνης (2003). Γλυπτική: Θόδωρος (2002). Μουσικολογία: Μάρκος Φ. Δραγούμης (2003). Βιολογία και Βιοηθική: Κωνσταντίνος Ε. Σέκερης, Αλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος (2004).

Λευκαδίτες. Τα κείμενα εκδόθηκαν σε 13 προσεγμένα βιβλία με περίπου 2.100 σελίδες συνολικά από την Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών¹².

Ας παρακολουθήσουμε τις εκδηλώσεις Λόγου από τις καταγραφές τους στα Προγράμματα των Γιορτών, αρχίζοντας από την πρώτη περίοδο, 1955-1966¹³.

12. 1) Πρακτικά Α' Συμποσίου, Λευκάδα 9-11 Αυγούστου 1996. *Τοπική παράδοση και πολιτισμικός τουρισμός*, Αθήνα 1997, 224 σελίδες, 2) Πρακτικά Β' Συμποσίου, Λευκάδα 9-10 Αυγούστου 1997. *Η Λευκάδα μέσα στο ταξίδι*, Αθήνα 1999, 144 σελίδες, 3) Πρακτικά Γ' Συμποσίου, Λευκάδα 8-9 Αυγούστου 1998. *Η Χριστιανική τέχνη στη Λευκάδα 15ος-19ος αιώνας*, Αθήνα 2000, 176 σελίδες, 4) Πρακτικά Δ' Συμποσίου, Λευκάδα 6-8 Αυγούστου 1999. *Οι πρωτεύουσες της Λευκάδας: Αρχαία Λευκάδα – Νήρικος – Κάστρο Αγίας Μαύρας – Αμαζική*, Αθήνα 2001, 254 σελίδες, 5) Πρακτικά Ε' Συμποσίου, Λευκάδα 3-5 Αυγούστου 2000. *Σταθμοί στην πορεία της Λευκάδας τον 20ό αιώνα*, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2001, 176 σελίδες, 6) Πρακτικά ΣΤ' Συμποσίου, Λευκάδα 9-11 Αυγούστου 2001. *Έτος Άγγελου Σικελιανού. 50 χρόνια από το θάνατό του*, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2002, 180 σελίδες, 7) Πρακτικά Ζ' Συμποσίου, Λευκάδα 9-11 Αυγούστου 2002. *Ποίηση – Γλυπτική – Πεζογραφία. Κική Δημουλά – Θόδωρος – Θανάσης Βαλτινός*, Αθήνα 2003, 142 σελίδες, 8) Πρακτικά Η' Συμποσίου, Λευκάδα 31 Ιουλίου, 1-2 Αυγούστου 2003. *Ιστορία: Αγροτικές εξεγέρσεις στη Λευκάδα, Πεζογραφία: Χριστόφορος Μηλιώνης, Μουσικολογία: Μάρκος Φ. Δραγούμης*, Αθήνα 2004, 144 σελίδες, 9) Πρακτικά Θ' Συμποσίου, Λευκάδα 16-18 Ιουλίου 2004. *Ποίηση – Βιολογία – Ιστορία: Οδυσσεάς Ελύτης, Βιολογία και Βιοσηθική. Ιωάννης και Σπυρίδων Ζαμπέλιοι*, Αθήνα 2005, 192 σελίδες, 10) Πρακτικά Ι' Συμποσίου, Λευκάδα 11-13 Αυγούστου 2005. *50 χρόνια των Γιορτών Λόγου και Τέχνης*, Αθήνα 2006. *Νάνος Βαλαωρίτης, Αφιέρωμα. Τιμητική εκδήλωση στο Νυδρί της Λευκάδας, Δευτέρα, 11 Αυγούστου 1997, Αθήνα 1999, 80 σελίδες. – Διονύσιος Σολωμός. Διακόσια χρόνια από τη γέννησή του, Λευκάδα 7 Αυγούστου 1998, Νομαρχία Λευκάδας – Δήμος Λευκάδας – Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2000, 80 σελίδες. – Ο Σωκράτης και η φιλοσοφία του. Εκδήλωση για τα 2.400 χρόνια από το θάνατό του, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, 20-21 Ιουλίου 2001, Αθήνα 2002, 80 σελίδες.*

13. Η παρουσίαση γίνεται σύμφωνα με τα Προγράμματα των Γιορτών Λόγου και Τέχνης: δεν μπόρεσα να εντοπίσω τα Προγράμματα του 1955, 1968-1973. Το πρώτο, του 1955, αναπλήρωσα από τη μερική αναδημοσίευσή του: Δ. Φατούρος, *Η ζωή μου...*, ό.π., σ. 158-161. Κατά τη διάρκεια των Γιορτών Λόγου και Τέχνης, Αύγουστος 2005, κυκλοφόρησε το χρήσιμο Λεύκωμα *50 χρόνια Γιορτές Λόγου και Τέχνης στη Λευκάδα (1955-2005)*, (επιμέλεια Παρασκευή Κοψιδά-Βρεττού), Ιωάννινα 2005, 4ο, 248 σελίδες, με πολλές φωτοτυπίες Προγραμμάτων (λείπουν τα χρόνια 1953, 1955, 1968-1973) και αποκομμάτων εφημερίδων για τις Γιορτές (όχι πάντοτε ευανάγνωστων και ακέραιων). Τα Προγράμματα και το Λεύκωμα, που τα αναπαράγει, μπορούν να μας οδηγήσουν να θεωρήσουμε ότι τα προγραμματισμένα ταυτίζονται με αυτά που πραγματοποιήθηκαν. Καθώς δεν υπάρχει αρχείο των Γιορτών και οι αναφορές του Τύπου είναι αποσπασματικές, μόνο οι μαρτυρίες θα μπορούσαν να μας εντοπίσουν ποιες ομιλίες δεν έγιναν από αυτές που σημειώνονται και ποιες έγιναν, αν και δεν σημειώνονται. Λίγες ομιλίες από αυτές που έγιναν δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά, αφού Πρακτικά με τις ομιλίες (πλην της περιόδου 1996-2005) δεν τυπώνονταν.

σεων, για την καθιέρωσή του. Σε όλα αυτά τα αφιερώματα, παρ' όλο που υπάρχουν και ομιλίες με θέματα της ελληνικής και της τοπικής ιστορίας, αναφέρεται η ανακοίνωση του Θεοδόση Πυλαρινού. Οι εκδηλώσεις Λόγου του 1958 ήταν πλούσιες: 28 ομιλίες, σε 15 ημέρες, μόνο οι μισές περίπου αναφέρονταν στο αφιέρωμα με θέμα: *Τύπος και δημοσιογραφία στην Επτανήσο*. Ο τίτλος «Πανεπιστημιακόν Συνέδριον στη Λευκάδα 10-25 Αυγούστου 1958» συνδέεται με το νέο σωματείο που ίδρυσε ο Αντώνης Τζεβελέκης, *Εταιρεία Λευκαδίων Θεμάτων*, που αντικατέστησε τον Σύλλογο Λευκαδίων από οργανωτικό φορέα των Γιορτών Λόγου και Τέχνης το 1958, ενώ από το 1959 ο Σύλλογος Λευκαδίων επανέρχεται, ως πρώτος συνδιοργανωτής με την Εταιρεία Λευκαδίων Θεμάτων, η οποία από το 1960 παύει να αναφέρεται στα Προγράμματα. Στο φιλόδοξο Πρόγραμμα, παρ' όλο που υπάρχουν και εκτός θέματος ομιλίες (πέραν μίας εμβόλιμης ημερίδας με τρεις ομιλίες για την τουριστική οργάνωση και προβολή που φαίνεται να συνδέεται κύρια με τη Λαογραφία), αναζητούνται και οι ειδικοί ερευνητές για να αναδείξουν καίρια θέματα της ιστορίας του επτανησιακού Τύπου. Σε μερικά από τα θέματα αναγνωρίζουμε τώρα την πρώτη μορφή μελετών που δημοσιεύτηκαν αργότερα από τους ίδιους μελετητές.

Οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης του 1964 και του 1965 είναι αφιερωμένες στη μεγάλη επέτειο των 100 χρόνων από την Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα. Ο Σύλλογος Λευκαδίων και ο Αντώνης Τζεβελέκης, αντίθετα με την αργοπορία της Εθνικής Επιτροπής του Εορτασμού, που οργάνωσε τις Εορτές το 1965, σπεύδει να εντάξει στο Πρόγραμμα του 1964 ομιλίες 11 έγκριτων μελετητών της Επτανήσου με υψηλά αξιώματα και τίτλους. Οι φιλοδοξίες των οργανωτών είναι ακόμη υψηλότερες: θέλουν να θεωρηθούν οι ομιλίες θερινά πανεπιστημιακά μαθήματα:

Σε λίγες μέρες, ονόματα των ανωτάτων βαθμίδων του Ελληνικού συγχρόνου πνεύματος: Ιωάν. Γεωργιάκης, Γεώργ. Ζώρας, Στρ. Καλογερόπουλος, Γεώργ. Κουρνούτος, Σπυρ. Μυλωνάς, Αλκιβ. Προβατάς, Εμμαν. Πρωτοψάλτης, Παναγ. Ροντογιάννης, Δημητρ. Συναδινός, Ευάγ. Φωτειάδης, Π. Χρίστου, θα διδάξουν από του βήματος των Εορτών Λόγου και Τέχνης 1964 στην παραδοσιακή κεντρική Πλατεία της Λευκάδας, θέματα επτανησιακών Μελετών, εις τα πλαίσια του οργανωθέντος υπό του Συλλόγου Λευκαδίων «Φροντιστηρίου Ελευθέρων Επτανησιακών Μελετών Πανεπιστημιακού επιπέδου».

Στο Πρόγραμμα του 1965 αναγράφονται 16 διαλέξεις για θέματα της επτανησιακής ιστορίας, λογοτεχνίας και ζωγραφικής. Κάποιες ομιλίες του 1964 επαναλαμβάνονται γιατί δεν έγιναν τότε, ενώ κάποιες ομιλητές περιλαμβάνονται και στα δύο Προγράμματα με διαφορετικά θέματα. Συγκρίνοντας τα Προγράμματα των Γιορτών του 1964 και του 1965 με το Πρόγραμμα του Γ' Πανιονίου Συνεδρίου (1965) αλλά και τα Αφιερώματα που εκδόθη-

καν, θεωρούμε ότι η συναγωγή των ομιλιών της Λευκάδας δεν είναι πολύ μακριά από τους μέσους όρους της θεματολογίας και του προβληματισμού που διατυπώθηκε κατά τον εορτασμό των Εκατόχρονων της Ένωσης.

Στα χρόνια της δικτατορίας η Ιστορία φαίνεται να απουσιάζει από τις παρακαμασμένες Γιορτές. Παρ' όλο που το 1971 είναι η επέτειος των 150 χρόνων από την Επανάσταση του 1821, οι λευκαδίτες ιστορικοί ιστορούν από άλλα βήματα και δημοσιεύματα τη συμβολή της Λευκάδας στο 1821¹⁴.

Στην περίοδο 1975-1982 οι Γιορτές αναγεννώνται και οι αναφορές στους μεγάλους ποιητές είναι συνεχείς. Το 1975 και το 1979 οι Γιορτές είναι αφιερωμένες στον Βαλαωρίτη. Το 1976 στον Παλαμά, τον Καβάφη, τον Σικελιανό, τον Βάρναλη και τον Σεφέρη, το 1981 στον Άγγελο Σικελιανό. Ανάμεσα στις πολλές ομιλίες ξεχωρίζουν και ιστορικές προσεγγίσεις που αναδεικνύουν πτυχές του λευκαδίτικου παρελθόντος. Τα ίδια θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε και για τις Γιορτές του 1977, που ήταν αφιερωμένες στο Δημοτικό τραγούδι, και του 1980, που ήταν αφιερωμένες στον Λευκαδίτικο λαϊκό πολιτισμό. Περισσότερο κοντά στην προϊστορία της Λευκάδας είναι οι Γιορτές του 1978, που ήταν αφιερωμένες στον Γερμανό αρχαιολόγο Γουλιέλμο Δαίρπφελντ, ο οποίος, με τη θεωρία του για τη Λευκάδα ως Ομηρική Ιθάκη από τις αρχές του 19ου αιώνα και με το ανασκαφικό του έργο, τόνωσε όσο κανείς άλλος την έφεση για έρευνα του λευκαδίτικου παρελθόντος και συνεισέφερε πολλά στοιχεία για την κρυστάλλωση της λευκαδίτικης ιδεολογίας. Οι περισσότερες από τις 7 ομιλίες ελλήνων και ξένων ειδικών δημοσιεύτηκαν στον 5ο τόμο της *Επετηρίδας Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών* του 1978.

Οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης του 1982 ήταν αφιερωμένες στους λευκαδίτους ιστορικούς του 19ου και του 20ού αιώνα. Οι Γιορτές σ' αυτή την περίπτωση εναρμονίστηκαν με την κίνηση της δεκαετίας του 1980, που οδήγησε στη μεγάλη ανάπτυξη των ιστορικών σπουδών στην Ελλάδα. Το εισαγωγικό κείμενο στο Πρόγραμμα των Γιορτών του 1982 τονίζει το λευκαδίτικο παρόν σ' αυτή την κίνηση:

Η Λευκάδα δε σταματάει στο Βαλαωρίτη και το Σικελιανό. Εκείνο που συνθέτει την πνευματική της υποδομή και προσωπικότητα –εκτός από την προσφορά της στη λογοτεχνία– είναι μια πολύμοχθη επιστημονική εργασία, που έχει σήμερα κλείσει παραπάνω από δύο αιώνες ζωής και που συνεχίζεται από λαμπρούς Λευκαδίτες επιστήμονες σε διάφορα σημεία του κόσμου. Από την επιστημονική δραστηριότητα απομονώσαμε για φέτος το θέμα των Ιστορικών, με την ελπίδα πως, παράλληλα με την παρουσίαση του σημαντικού τους έργου, θα

14. Εφημερίδα του Συλλόγου Λευκαδίων Αττικής *Ηχώ της Λευκάδος*, αρ. 3 (Μάρτιος 1971).

φωτισθούν και ορισμένες πτυχές της λευκαδίτικης κοινωνικής πραγματικότητας (και με την επιφύλαξη στο κοντινό μέλλον να παρουσιάσουμε το σύνολο της επιστημονικής προσφοράς της Λευκάδας).

Πέντε ομιλητές, με πρώτους τον Νίκο Σβορώνο και τον Πάνο Ροντογιάννη, αναφέρθηκαν στους λευκάδιους ιστορικούς Λουδοβίκο Σωτήρη, Δημήτριο Πετριτσόπουλο, Σπυρίδωνα Ζαμπέλιο, Ιωάννη Σταματέλο, Σπυρίδωνα Βλαντή, Κωνσταντίνο Μαχαιρά και στους σύγχρονους ιστορικούς¹⁵.

Κατά την περίοδο 1983-1995 με διήμερα συμπόσια και συζητήσεις αναδεικνύονται γενικότερα θέματα παγκόσμιου κυρίως και κάποτε εθνικού ενδιαφέροντος. Οι κοινωνικές και πολιτικές παράμετροι των θεμάτων κυριαρχούν χωρίς να λείπουν οι ιστορικές τους όψεις. Ας σημειωθούν οι θεματολογίες: Ειρήνη και συνεργασία των λαών της Βαλκανικής (1984), Ειρήνη και συναδέλφωση των λαών (1986), Περιβάλλον (1987), Ολυμπιακή ιδέα (1988), Ευρωπαϊκή ενοποίηση (1989), Καταπολέμηση των ναρκωτικών (1991), Πρόοδοι στη σύγχρονη ιατρική (1993), Ρατσισμός και ανθρώπινα δικαιώματα (1995) και τα ελληνικού ενδιαφέροντος: Εθνική Αντίσταση 1941-1944 (1984), Απόδημος Ελληνισμός (1985), Ελληνικός Τουρισμός (1990), Μακεδονία (ιστορία και πολιτισμός) (1992), Παρθενώνια Ελληνισμού (1994).

Αναφερθήκαμε και προηγουμένως στην περίοδο 1996-2005. Η Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών οργάνωσε δέκα τριήμερα συμπόσια με τα οποία αναδείχτηκαν τα θέματα που είχαν ερευνηθεί και έγινε προσπάθεια να φανεί η νέα γνώση που προέκυψε από τις έρευνες των λευκαδίτικων θεμάτων κατά τις τελευταίες δεκαετίες ως συμβολές και αναθεωρήσεις της συνθεμένης λευκαδίτικης ιστορίας: *Οι πρωτεύουσες της Λευκάδας* (1998), *Η Χριστιανική τέχνη στη Λευκάδα* (1997), *Αγροτικές εξεγέρσεις* (2003), *Οι Ζαμπέλιοι* (2004), *50 χρόνια των Γιορτών Λόγου και Τέχνης* (2005). Σε άλλες περιπτώσεις προτείνονται νέες θεματολογίες, μέθοδοι και ιστορικές τομές για την προσέγγιση του λευκαδίτικου παρελθόντος: *Η Λευκάδα μέσα στο ταξίδι* (1997), *Τοπική παράδοση και πολιτισμικός τουρισμός* (1996), *Σταθμοί στην πορεία της Λευκάδας*

15. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Οι κατηγοριοί του ελληνικού γένους και η “Απολογία ιστορικοκριτική του Λουδοβίκου Σωτήρη” (1727-1820)» (Δημοσιεύτηκε: εφημ. *Λευκαδίτικη Πνοή*, φ. 73 (Ηλιούπολη Αττικής, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2000)): Νίκος Γ. Σβορώνος, «Σπυρίδων Ζαμπέλιος» (Δημοσιεύτηκε: *Μνήμων*, τ. 14 (1992), σ. 11-20): Γιώργος Βαλέτας, «Περί του Ιωάννου Σταματέλου»: Πάνος Γ. Ροντογιάννης, «Λευκαδίτες ιστορικοί: Γραμματολογικό σχέδιασμα» (Δημοσιεύτηκε: «Οι ιστορικοί της Λευκάδος. Δημ. Πετριτσόπουλος, Σπυρίδ. Βλαντής και Κων/νος Μαχαιράς», εφημ. *Ηχώ της Λευκάδος*, φ. 45 (Αθήνα, Μάρτης 1988), φ. 46 (Απρίλης 1988), φ. 47 (Μάης 1988)): Σπύρος Βρεττός, «Σύγχρονοι Λευκαδίτες Ιστορικοί». Κατά τη διάρκεια των Γιορτών, με πρόταση του Γιώργου Βαλέτα, τελέστηκε μνημόσυνο στον τάφο του Αθανασίου Ψαλίδα στον Άγιο Μηνά. (Βλ. Σπ. Ι. Ασδραχάς, *Πατριδογραφήματα*, Αθήνα 2003, σ. 396).

τον 20ό αιώνα (2000). Τα Συμπόσια αυτά στις Γιορτές Λόγου και Τέχνης οργανώθηκαν, πραγματοποιήθηκαν και εκδόθηκαν οι ομιλίες τους σε βιβλία, με την αντίληψη ότι η υψηλή εκλαϊκευση έχει αφετηρία την πλήρη και εκσυγχρονισμένη γνώση των θεμάτων και προϋποθέτει την παρουσία ειδικών επιστημόνων με βούληση να μεταδώσουν στους πολλούς τις γνώσεις που κατάκτησαν ερευνώντας. Και, ακόμη, ότι οι πανηγυρικοί λόγοι και οι διαλέξεις, παρ' όλο που διευκολύνουν και είναι ευχάριστες στους ακροατές, έχουν πολλά από τα μειονεκτήματα της παιδείας μας: ρητορεία και γενικότητες.

Το 2003 το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Λευκάδας οργάνωσε διήμερο συμπόσιο με θέμα «Το επτανησιακό θέατρο του 18ου και του 19ου αιώνα» και σε συνεργασία με την Εταιρεία «Φίλοι Ν. Σβορώνου» οργάνωσε ημερίδα για τη ζωή και το έργο του ιστορικού Ν. Σβορώνου με την ευκαιρία των εγκαινίων της Βιβλιοθήκης Ν. Σβορώνου και των αποκαλυπτηρίων της προτομής του, έργου του Μέμου Μακρή. Το 2004 το Πνευματικό Κέντρο οργάνωσε ημερίδα για τη ζωή και τη δράση του ολυμπιονίκη Δημητρίου Γολέμη, καθώς και διήμερο διεθνές συμπόσιο αφιερωμένο στα «100 χρόνια από το θάνατο του Λευκάδιου Χερν».

Και στην τελευταία περίοδο, όπως και στις προηγούμενες, κατατέθηκαν απόψεις για τους τρόπους προσέγγισης του ιστορικού παρελθόντος. Η σύνομη παρουσιάσή τους στο συμπόσιό μας έγινε για να κατανοηθούν οι τρόποι και να αποτιμηθούν οι συμβολές στα πενήντα λευκαδίτικα καλοκαίρια των Γιορτών και να συνεχιστεί ο διάλογος ή να αρχίσει από την αρχή, στην αναζήτηση των δρόμων για τη συνέχιση των Γιορτών Λόγου και Τέχνης και της παρουσίας του Λόγου σ' αυτές.

